

An Winaray

Voltaire Q. Oyzon
Leyte Normal University

(This entire presentation is released under
Creative Commons Attribution Share-Alike License 4.0)

Waray vs. Winaray (Oyzon, Fullmer & Cruzada, 2014)

- Waray is the people and the language.
- Winaray is the grammar of the Waray language.

An Ortograpiya han Winaray

Waray pa sistematiko ug kumprehensibo nga lagda bahin han ortograpiya han aton pinulongan nga nakabasi ha lingwestiko ug sayantipiko nga pag-aram.

-dinhi / dinhe / denhe / denhi

-guinpapasabot / guinpapasabut / ginpapasabot /
ginpapasabut / guenpapasabut / guenpapasabot

Imbentaryo han Tunog (Phonemic Inventory)

Mga tiringgan (vowels)

Table 2.1: The representation of Waray Vowels (Oyzon & Payne, forthcoming)

A, a	I, i	U, u, O, o	Á, á	Í, í	Ú, ú	letra (Upper case and lower case letters)
/a/	/i/	/u/	/a:/	/i:/	/u:/	Phonemes (meaningful sound units)
[a]	[i, I]	[u, U, o]	[a:]	[i:]	[u:, o:]	tunog (phones. actual pronunciations)

Imbentaryo han Tunog (Phonemic Inventory)

16 nga mangarabay (16 original consonants)

Table 2.2: The representation of Waray consonants (Oyzon & Payne, forthcoming)

P, p	T, t	K, k	H, h	B, b	D, d	G, g	M, m	N, n	Ng, ng	S, s	L, l	R, r	W, w	Y, y	^ / -, 0	Letra (Upper and lower case letters)
/p/	/t/	/k/	/h/	/b/	/d/	/g/	/m/	/n/	/ŋ/	/s/	/l/	/r/	/w/	/j/	/ʔ/	Phonemes (sound units)
[p]	[t]	[k]	[h]	[b]	[d]	[g]	[m]	[n]	[ŋ]	[s]	[l]	[r, r]	[w]	[j]	[ʔ]	tunog (sounds)

Mga Mangarabay: Mga dapit ngan pamaagi han pagluwas

Table 2.5: The articulation of native Waray consonant sounds (Oyzon & Payne, forthcoming)

		paim-im (bilabial)	pangipon (dental- alveolar)	ngalngagan (alveo- palatal)	suy-ab han ngalngagan (velar)	pabut- ol (glottal)
pinugngan (stops)	pahaganas (voiceless)	/p/	/t/		/k/	/ʔ/
	pahaguros (voiced)	/b/	/d/		/g/	
pasagitsit (fricatives)	pahaganas (voiceless)		/s/			/h/
pahangos (nasals)	pahaguros (voiced)	/m/	/n/		/ŋ/	
padaplin (lateral)			/l/			
Paurok (trill)/ padagpi (flap)			/r/			
Pahanoy (glides)		/w/		/j/		

Phonemic Inventory

2 nga hinuram nga mga tiringgan

Ee	Oo	letra
[ɛ]	[o]	tunog

8 nga hinuram nga mga mangarabay

Table 2.3: Consonants occurring only in borrowed words (Oyzon & Payne, forthcoming)

C, c	F, f	J, j	Ñ, ñ	Qu, qu	V, v	X, x	Z, z	Letra (letters)
[s] / [k]	[f]	dʒ/[h]	[ɲ]	[k]	[v]	[ks]	[z]	Sounds (tunog)

An hinuram nga mga mangarabay

An mga hinuram nga mga mangarabay ngan tiringan ginluluwas sugad han ira orihinal nga kaluwas ha Inenglis o Kinatsila.

Paghag-id

- /a/ in Basay vs. /a/ in apple   Basey?
- /o/ in Oo vs. /o/ in oras
- /i/ in Liti vs. /e/ in Leyte
- /e/ in dere vs. /i/ in diri
- nádiri vs nadiri
- Kinaon ako (I ate).vs. Kinaon ko...(I ate [something]).
- ûli (to go home) vs. ulî (to return something)

Mga Pakiana

- Pira tanan an mga letra ha abakadahan han Winaray? Pira an tiringgan? Pira an mangarabay?
- Kay ano kinahanglan naton ig-upod ha bag-o nga abakadahan an mga letra tikang ha Kinatsila ngan Inenglis?
- Naabuyon ka ba nga an binut-ol (glottal stop) usa nga mangarabay? Kun Oo, kay ano? Kun diri, kay ano liwat?

Paghag-id

- /t/ in **Leyte** vs. the /t^h/ in **tale** vs **stale**
- /r/ in **baraktas** vs **her** or **hair**
- /p/ in **pili** vs. /p^h/ in **poll** vs. **spool**
- /b/ in **bata** vs. /b^h/ in **baby**
- /k/ in **kaon** vs. /k^h/ in **kill** vs **scale**

-each sound can be properly appreciated if contrasted with other related sound.

An Paggamit han o vs. u

sarungsong

barayong

kukuhaon

uunahon

Rule/Lagda? **Sonority hierarchy** —(see Zuraw, 2007)

Ano man an mga hinuram, aanhon man pagbaybay?

An paggamit han i vs. e

diri

ini

kiki

binitay

Ehersisyo

Eksamin

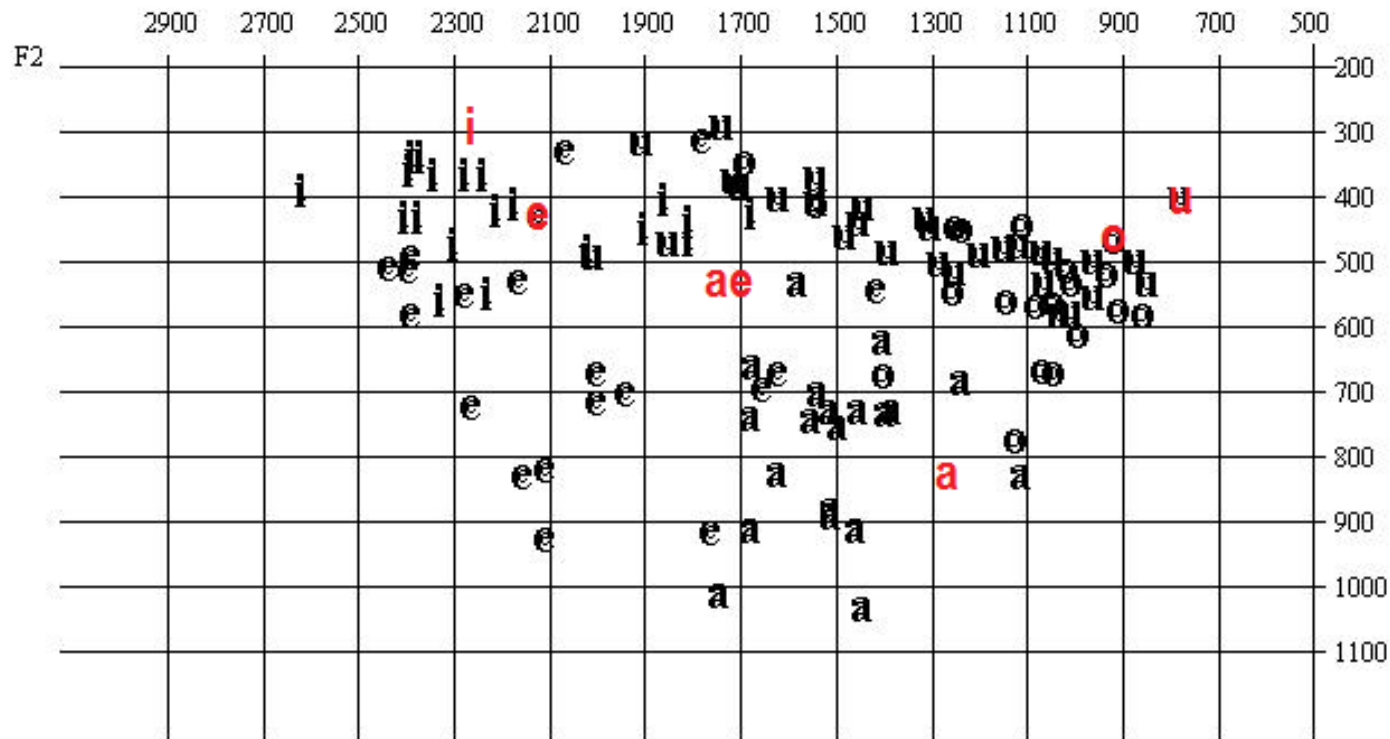
Ahente

paryente

Rule/Lagda? Kay ano?

Acoustic Properties of Waray vowels

(Oyzon, Ramos & Villas)

Respondents' Articulation of Waray Vowels vis-a-vis IPA Vowels

F1

"These vowels (/e/ and /i/ and, /o/ and /u/) are known to be allophones of the same phoneme... This signifies that the speakers pronounce the two sounds in the same manner and place of articulation" Dulay et al. (2011).

An paglaton ha Winaray (Waray syllabic pattern)

CV ug CVC

- Pananglitan: balay = CV-CVC
bawbaw = CVC-CVW

Tanan nga V (tiringgan) ginagamit para makahimo hin usa ka laton (syllabic nucleus, i.e., CV or CVC).

Tanan nga C (mangarabay) hikakagian ha unahan (onset) o katapusan (coda).

Paghag-id

Kilal-a kun **hinuram** o **tuminungnong** ini nga masunod nga mga pulong ha Waray subay han ira paglaton:

- kadto
- ungod
- panganuron
- atubangan
- aringit
- sakayan
- pruweba
- utro
- plano
- opisyal

Affixes & glottal stop

- Affixes should not be written separately from the main word

gin kuha* = ginkuha

Gin-kuha?   Kuhaa? Kuha-a?

Bul-iw?   Buliw?

Glottal stop is represented by a hyphen (-)

Pananglitan: *matig-a*, *sab-a*, *kakan-o*.

Basic Waray affixes

Prefixes

gin-

ná-

na-

ma-

mag-

ti-

i-

Infixes

-in-

-ín-

-um- -ay

postfixes

-an

-on

-i

-a

Reduplication processes

-Partial (**kukuha**)

-full reduplication (**kuha-kuha**)

Pagbaybay han mga hinuram nga pulong

ig-verify (ig- + verify)

ig-text (ig- + text)

i-google (i- + google)

pag-wait (pag- + wait)

ig-pdf file

ipa-xerox

What is the rule?

Pagbaybay han mga hinuram nga pulong

standby = reserve; fallback; back up; spare

up here = up here

smuggle = to traffic something illegally

→ istambay = jobless

→ apir = high five

→ ismagol = slippers

What is the rule?

Pagbaybay han mga hinuram nga pulong

washing-ngi	(washing + katapusan nga mangarabay + -i)
load-di	(load + katapusan nga mangarabay + -i)
internet-tan	(internet + katapusan nga mangarabay + -an)
coke-ki	(coke + katapusan nga mangarabay + -i)

Ano lagda?

Pagbaybay han mga hinuram nga pulong

- scientific and technical vocabulary are always written according to their original spelling:
nurse, carbon dioxide, photosynthesis, gravity, zero, etc.

Paghag-id

Test

Computer

Text

Istruktura han Pahayag

Intransitive:

náhinabi (predicate) + nahinanabihan (doer/receiver) + (setting)

Kumaon ako ha lamisa.

Mahusay hiya ha picture.

Transitive:

náhinabi (predicate) + (doer) + nahinanabihan (receiver) + setting

Ginkaon ko an tinapay ha lamisa.

Pakiana?